

ЙИРИК СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАРНИНГ СОЛИҚ ИМТИЁЗЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДАГИ МУАММОЛАР

Мадрахимов Бахтиёржон Ортиқбой ўғли
Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси
"Давлат молияси ва халқаро молия" мутахассислиги магистранти

Аннотация

Йирик солиқ тўловчилар давлат бюджетига энг катта ҳиссани қўшувчи субъектлар ҳисобланади. Уларнинг фаолияти нафақат ички бозорда, балки ташқи бозорда ҳам иқтисодиётнинг барқарор ривожланишига таъсир кўрсатади. Давлат йирик корхоналар учун турли солиқ имтиёзларини тақдим этиш орқали уларнинг фаолиятини қўллаб-қувватлайди ва стратегик соҳаларни ривожлантиришга ҳисса қўшади. Бироқ, бу имтиёзлардан фойдаланиш жараёнида бир қатор муаммолар мавжуд. Ушбу мақолада йирик солиқ тўловчиларга берилган солиқ имтиёзларининг муаммолари, уларнинг иқтисодиётга таъсири ва ечимлар таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: Йирик солиқ тўловчилар, солиқ имтиёзлари, бюджет даромадлари, шаффофлик, солиқ сиёсати, халқаро тажриба, коррупция, инвестиция, инновация.

Кириш

Ҳар қандай давлатнинг солиқ сиёсати иқтисодиётнинг барқарорлигини таъминлашда муҳим восита ҳисобланади. Солиқлар давлат бюджети даромадларининг асосий қисмини ташкил қилиши билан бирга, тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини рағбатлантириш ёки чеклаш имкониятини ҳам яратади.

Йирик солиқ тўловчилар мамлакат иқтисодиётида муҳим ўрин тутаяди. Улар нафақат катта ишлаб чиқариш қувватига эга, балки бюджетга энг йирик тушумларни амалга оширувчи корхоналардир. Шу боисдан, давлат томонидан ушбу компанияларга турли солиқ имтиёзлари тақдим этилади. Лекин, амалиёт шуни кўрсатадики, бу имтиёзлардан самарали фойдаланишда айрим муаммолар юзага келмоқда.

Баъзи йирик солиқ тўловчилар учун берилган имтиёзлар бюджет даромадларининг камайишига сабаб бўлади. Шунингдек, айрим компаниялар имтиёзларни суиистеъмол қилиб, ноқонуний йўллар орқали солиқ тўлашдан қочишга ҳаракат қилади. Мазкур ҳолат иқтисодиётнинг нотўғри ривожланишига олиб келади.

Методлар

Ушбу тадқиқотда иқтисодий таҳлил, қонунчилик ҳужжатларини ўрганиш, халқаро тажрибани солиштириш ва статистик маълумотларни таҳлил қилиш усуллари қўлланилди. Йирик солиқ тўловчилар бўйича мавжуд солиқ сиёсати ва давлат ҳисоботлари ўрганилди.

Натижалар

1. Йирик солиқ тўловчилар учун солиқ имтиёзлари ва уларнинг мақсади

Давлат томонидан стратегик тармоқлар (энергетика, кимё, металлургия ва саноат ишлаб чиқариш) учун имтиёзлар тақдим этилади. Йирик корхоналарга берилган солиқ имтиёзлари қуйидаги мақсадларга эришиш учун хизмат қилади:

Янги технологияларни жорий этиш;

Инвестицияларни жалб қилиш ва сармоялар ҳажмини ошириш;

Янги иш ўринларини яратиш;

Иқтисодиётда рақобатбардошликни ошириш.

2. Муаммолар

Йирик солиқ тўловчилар учун имтиёзлар жорий этилган бўлса-да, улардан фойдаланишда қатор муаммолар мавжуд:

Имтиёзларнинг нотўғри тақсимланиши – айрим компаниялар солиқ имтиёзларидан ноқонуний фойдаланиш ҳолатлари кузатилмоқда.

Бюджет тушумларининг камайиши – йирик компанияларга берилган имтиёзлар натижасида давлат бюджетига тушумлар қисқариб, ижтимоий дастурларга молиявий ёрдам камаяди.

Шаффофлик муаммолари – солиқ имтиёзлари берилиш жараёнида шаффофлик таъминланмаган ҳолда айрим компанияларга асоссиз имтиёзлар тақдим этилиши мумкин.

Коррупция ва манфаатлар тўқнашуви – имтиёзлар тақсимотида коррупция хавфи юқори бўлиб, бу иқтисодиётда адолатсизликка олиб келади.

3. Халқаро тажриба

Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, солиқ имтиёзларидан фойдаланиш механизмлари ҳар бир мамлакатда турлича амалга оширилади.

Германия – йирик корхоналарга берилган солиқ имтиёзлари аниқ инвестиция ва инновация мажбуриятлари билан боғланган. Агар компания имтиёзлардан ноқонуний фойдаланса, улар бекор қилинади.

Сингапур – имтиёзлар инновация ва технологик ривожланиш даражасига қараб берилади.

Қозоғистон – солиқ имтиёзлари вақтинчалик тартибда жорий қилинади ва компания белгиланган шартларни бажармаса, улар автоматик равишда тугатилади.

Муҳокама

Йирик солиқ тўловчиларга имтиёзлар беришда давлат ўз бюджетини ҳисобга олиши ва ушбу имтиёзларнинг иқтисодиётга реал таъсирини баҳолаши керак. Агар имтиёзлар давлат бюджетига салбий таъсир қилса, уларни қисқартириш ёки қайта кўриб чиқиш зарур.

Солиқ имтиёзларини тақдим этиш жараёнида очиқлик ва шаффофликни ошириш муҳим. Электрон ҳисобот тизимлари, автоматлаштирилган мониторинг ва аудит жараёнларини ривожлантириш орқали мазкур муаммоларнинг олдини олиш мумкин.

Хулоса

Йирик солиқ тўловчилар учун берилган солиқ имтиёзлари уларнинг фаолиятини ривожлантиришга хизмат қилиши керак, лекин улардан нотўғри фойдаланиш бюджет даромадларига салбий таъсир кўрсатади. Давлат бу жараённи назорат қилиш механизмини кучайтириши, имтиёзларнинг самарадорлигини ошириш учун халқаро тажрибани ўрганиб, янги стратегиялар ишлаб чиқиши лозим.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ҳисоботлари.
3. Жаҳон банки ва Халқаро валюта жамғармаси тадқиқотлари.